

EL NUCLI HISTÒRIC D'ORIOLA: PANORAMA I PERSPECTIVES ACTUALS

Gemma RUIZ ÀNGEL

Estudiant de la llicenciatura d'Humanitats (UA)

Mariano CECILIA ESPINOSA

Llicenciat en Història

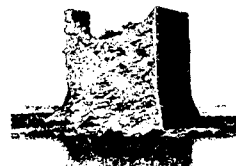
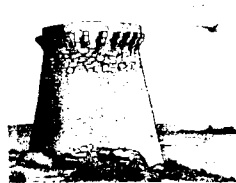
La falta de rigor en las rehabilitaciones urbanas que no se adaptan a las características de la arquitectura histórica y tradicional de cada lugar y el abandono de los cascos urbanos de algunas de nuestras ciudades, ejemplo de las cuales han sido la ciudad de Santander, la ciudad de Orihuela, el caso de Tossa de Mar, el barrio judío de Córdoba y el Albaicín de Granada...

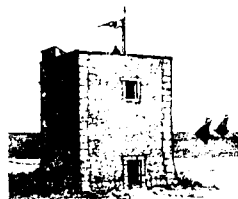
(XV Reunió d'Associacions i Entitats per a la Defensa del Patrimoni Cultural i el seu Entorn, Sevilla, 3-5 de desembre de 1993).

Aquest article pretén fer una reflexió sobre l'estat actual de deteriorament i degradació que ofereix el nucli històric de la Ciutat d'Oriola, des de tots els vessants: històric, arquitectònic, social, demogràfic, funcional i turístic.

La capital de l'antiga Governació d'Oriola, segona ciutat en importància del vell regne de València, està qualificada com una de les ciutats més monumentals de la Comunitat Valenciana. El seu pes històric ha deixat petjada als carrers i, fins no fa gaires dècades, ha conservat un nucli antic intacte, que contenia nombroses joies arquitectòniques. A les acaballes del set-cents la visió urbanística d'Oriola exhibia encara l'esplendor d'una ciutat cap de governació i nucli esponent del sud valencià. Així ens va resumir l'il·lustrat Cavanilles la seua impressió de la localitat oriolana:

Hay en ella multitud de calles espaciosas y rectas, casas magnificas, templos suntuosos adornados con vistosos mármoles del reyno; viven allí muchos nobles, hacendados y ricos siendo los restantes hasta casi el número de 5.000 labradores, ó artesanos de varios oficios que fabrican lo necesario á los de la ciudad y pueblos de la

comarca. Todo abunda en Orihuela, á donde los moradores de la huerta llevan sus ricas producciones.

La decadència d'Oriola, però, augmentà tot al llarg del segle XIX, com a conseqüència de la supressió de la Universitat i el trasllat d'importantes famílies burgeses i nobiliàries en la segona meitat de la centúria. Tot i conservar la capital de la diòcesi fins els anys finals del franquisme, l'antiga capital del sud valencià quedaria, sense moltes de les seues institucions més significatives, com una ciutat provinciana de segon ordre. Tot plegat, el panorama quedarà ben reflectit, de nou, en l'urbanisme, tal com ho descrivia a principis del segle XX José Martínez Ruiz, Azorín:

El Segura pasa entre dos ringlas de viejas casas. En las calles estrechas y sucias se asoman vetustos caserones y conventos. Van y vienen por ella clérigos con la sotana recogida en la espalda, frailes, monjas, mandaderos de conventos con pequeños cajones y cestas, mozos vestidos de negro y afeitados.

Aquestes dues descripcions d'Oriola ens mostren perfectament el tomb, des de l'esplendor a la decadència d'una ciutat que, ancorada en el passat, no mostrarà signes de recuperació fins ben entrat el segle XX. Urbanísticament, les millores seran ben poques. Si durant el set-cents la ciutat havia viscut una ebullició constructiva sense precedents, l'esmoreïda economia oriolana del segle següent no facilitarà que es promoguen obres noves. Només podem destacar-hi la construcció, el 1862, del Passeig Nou i l'abandonament gradual de moltes de les edificacions de la ciutat.

A partir de la segona meitat del segle XX, l'especulació urbanística i la desídia de les diverses corporacions municipals han desencadenat l'inici de la destrucció del ric patrimoni, tant el monumental com el residencial, de la ciutat d'Oriola. Tot i la gran quantitat d'edificis desapareguts, el nucli històric encara ofereix immobles dignes de ser conservats. En la majoria dels casos continuen en un estat precari i tenen necessitat d'actuacions decidides, que els tornen l'esplendor d'altres temps. El 1985, José Aledo i Emilio Diz, en la seua coneguda obra *Oriola, un patrimoni arquitectònic rural i urbà en perill*, esbossaven la situació alarmant de l'Oriola monumental, en pronosticar que els nostres cinc monuments nacionals quedarien envoltats d'un veritable abocador d'immobles-fem, que res tindria a veure amb l'entorn històric en el qual estaven situats. Malauradament, aquest vaticini es fa cada dia més palès dins el nucli històric d'Oriola.

1. LA DESTRUCCIÓ DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC ORIOLÀ DURANT LES DARRERES DÈCADES

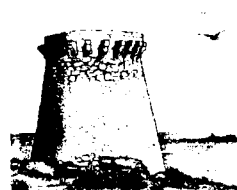
El 1969 la ciutat d'Oriola fou declarada Conjunt Historicartístic. Fins aquelles dates, la capital del Baix Segura conservava íntegrament el traçat

que Coello havia dibuixat al seu *Plano Callejero* de 1858. La ciutat havia patit escassos danys en els seus monuments. Només, els primers dies de l'alçament militar de l'estiu de 1936 va ser incendiat el convent de Santa Llúcia, que fou enderrocat en la postguerra per les autoritats del bàndol vencedor.

La primera meitat del nou-cents s'havia caracteritzat pel respecte al patrimoni urbà; es fes o no de manera conscient aquest fet és una realitat pregona que es reflecteix en diversos exemples.

A principis del segle xx, les voltes gòtiques de l'església de les Santes Justa i Rufina es van ensorrar. L'Església, que llavors mantenia els seus edificis de manera habitual mitjançant reparacions periòdiques, ajudava amb diners i atenció a conservar aquests edificis. A Santa Justa, de fet, es van reconstruir les voltes, que es realitzaren de manera idèntica, però amb un pes molt menor: les anteriors, de pedra, foren reemplaçades per d'altres de factura idèntica, però fetes a base de canyes.

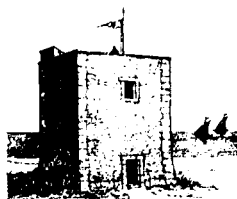
El 1940, el vicari Luis Almarcha—més tard bisbe de Lleó— va traslladar el claustre de la Mercè a la Catedral, per a instal·lar-lo a l'antic fossar, annex a la Seu oriolana, a la plaça de la Soledat. Aquesta mesura providencial va suposar que aquest claustre renaixentista es conservara per a l'ús i gaudi de tots els ciutadans, i s'evità, de manera inconscient, la destrucció, ja que dècades més tard l'església de la Mercè, d'on provenia aquest claustre, seria enderrocada. Segurament, a hores d'ara, els arquitectes rebutjarien realitzar aquest trasllat. Amb tot, ningú no dubta que fou un encert crear aquest nou racó, junt a la Seu, al bell mig de la ciutat històrica.

Fou a partir de la declaració de 1969 quan, paradoxalment, començà la destrucció de bona part del patrimoni arquitectònic oriolà. Justament aquell mateix any, els mitjans de comunicació es feien ressò de l'enderroc d'un edifici singular per als oriolans, la Casa del Paso, una construcció de finals del segle xvii, que es corresponia amb la casa-palau de D. Lluís Togores i Valençuela, senyor de Xacarella, segons hem pogut comprovar conjuntament amb l'historiador oriolà Javier Sánchez Portas.

Durant la dècada de 1970 els enderrocs s'acceleren. Entre les runes desapareixen mostres importants de l'arquitectura pròpia de la localitat, així com edificis singulars, ben dignes de ser conservats. Llavors s'enderrocaren palaus com el del comte de Pinohermoso, a la plaça de la Pia; esglésies com les de Sant Gregori i la Mercè; convents com el dels Caputxins; la Casa de Misericòrdia, molins i, fins i tot, l'Ajuntament de la ciutat a la Plaça Nova, per esmentar alguns exemples destacats.

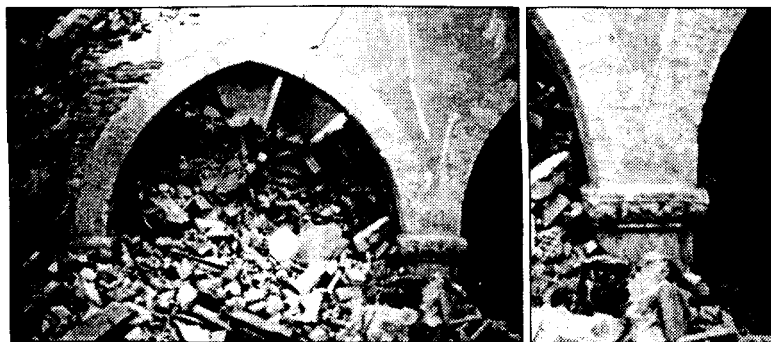
Paral·lela a aquesta destrucció gradual d'immobles històrics ha anat la degradació i l'abandonament del nucli antic per part de la població. En les darreres tres dècades la degeneració que ha patit el centre històric d'Oriola i la desaparició d'immobles d'interés històric i artístic han estat

afavorides per un conjunt de factors que, interrelacionats, han actuat en perjudici del llegat patrimonial de la ciutat.

A partir de la dècada de 1970 la població comença a abandonar, a poc a poc, el nucli històric, i es trasllada cap a les noves zones d'expansió de la ciutat. Així se seguia el model perifèric americà, en perjudici de la ciutat mediterrània. Aquest procés ha causat la pèrdua de vitalitat econòmica i social dels sectors tradicionals de la ciutat, en favor de les àrees més modernes, que concentren més població i, per tant, resulten més atractives per al sistema capitalista que impera en l'actualitat.

L'abandonament dels immobles implica, com a resultat directe, que aquests es deteriorenen de manera progressiva. Aquest procés ha estat promogut, de vegades, per la desídia d'alguns propietaris i per l'especulació d'altres, que han vist en aquests solars la possibilitat d'enriquir-se a través de la urbanització. L'Església, atesa la importància que ha tingut al llarg del temps a la ciutat, és un dels propietaris més grans d'immobles històrics. L'abandonament del seu patrimoni durant el segle xx ha permès l'estat de declivi de bona part dels monuments que posseeix a Oriola.

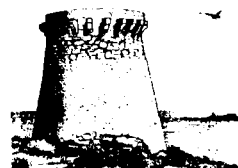

Enderroc del palau del comte de Pinohermoso

Si analitzem els diferents llibres de fàbrica i les Junes de Parròquia de qualsevol de les tres parròquies històriques d'Oriola –Sant Jaume, Santa Justa i el Salvador, que correspon a la Catedral– hi podem veure com l'Església mirava de fer periòdicament reparacions als seus temples, per tal de mantenir-los en un estat òptim. Les visites regulars dels bisbes provocaven aquesta tasca, ja que calia inspeccionar els edificis i esmenar-ne les deficiències. Aquesta cura del patrimoni no es limitava tan sols a l'arquitectura, sinó que incloïa tota mena d'elements religiosos, com ara ornaments litúrgics, orfebreria, retaules, imatges, etc. Aquestes pràctiques foren prou corrents fins a principis del segle xx. Des del començament d'aquesta centúria, l'Església es despreocuparà del seu patrimoni i se n'encetarà el lent abandonament, les conseqüències del qual patim avui. Per tal de conservar la salut dels edificis, caldria reparar aquesta

mena d'immobles cada cinquanta anys. Actualment l'Església ha deixat de mantenir les seues edificacions i en l'actualitat és l'Estat, com a conseqüència de les lleis de patrimoni, qui ha de fer front a la recuperació d'aquests monuments en raó del seu significat històric i cultural.

A aquesta manca d'actuacions de conservació i al deteriorament que se'n deriva, hem d'afegir la destrucció consentida d'edificis de caràcter religiós. A principis dels anys 1980 desapareix el Convent dels Caputxins d'Oriola, localitzat als afores de la ciutat, a l'antic Raval Roig, per tal de construir-hi vivendes de pisos que, a hores d'ara, són el principal focus de marginalitat que hi ha a la ciutat. En desaparèixer aquest immoble, es perd la biblioteca dels Caputxins i les imatges de devoció que, moltes vegades, havien estat pagades pels veïns del barri. Aquestes imatges —entre elles n'hi havia del valencià Enric Galarza— foren traslladades a d'altres convents.

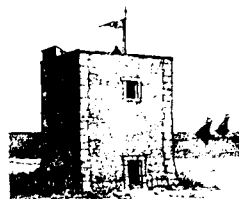

El 1982, l'església de la Mercè —situada al Vallet i tancada al culte a causa del seu mal estat— perd la volta, que es va enfonsar per l'excessiu pes d'algunes reparacions que s'hi havien dut a terme adés. Ben altrament al que s'havia fet a principis del segle amb les voltes de Santa Justa, la Mercè fou enderrocada tot seguit, sense tenir en compte tot el mobiliari i els objectes de culte que hi havia dins: llànties, altars, retaules, fins i tot els llenços de les petxines, realitzats per Antonio Villanueva, van desaparèixer entre les runes. L'orgue neogòtic fou recuperat per un grup d'oriolans, que van tractar de rescatar tot el possible enmig dels enderrocs, i fou traslladat a l'església de la Visitació, al convent de les Saleses, sempre, però, amb les reticències de la cúria oriolana. Entre els murs de l'església van aparèixer arcades gòtiques originals de l'edifici, que, en algun cas, foren recuperades per algun particular que les conserva.

Aquests exemples, als quals hom podria afegir-ne d'altres, reflecteixen el greu problema que representa la conservació del patrimoni eclesiàstic a l'Oriola de la segona meitat del segle xx.

El poder polític té el deure i l'obligació de vetllar per la conservació del nostre patrimoni. En els darrers temps, però, la desídia dels poders públics respecte a la conservació i recuperació del patrimoni, la manca de polítiques que revitalitzen el centre històric i de plans concrets d'actuació eficaç, juntament amb la carència d'inversions decidides a favor del patrimoni històric per part de l'administració, han facilitat la degeneració, el deteriorament i, en molts casos, la pèrdua dels edificis que configuren el nucli antic. N'és un bon exemple l'enderroc del Palau de Pinohermoso, a la plaça de la Pia —una bona mostra del gòtic civil— realitzat pel Ministeri de Cultura, per tal de construir l'actual Biblioteca, instal·lada en un edifici nou que reproduïx algunes façanes d'aquell històric immoble.

Un dels aspectes que agreuja encara més aquest grup de factors que han permès l'estat actual de la ciutat històrica, és la migrada conscièn-

ciació ciutadana sobre la importància del llegat històric que han rebut dels avantpassats i la despreocupació per valorar-lo.

2. LA SITUACIÓ ACTUAL DEL NUCLI HISTÒRIC ORIOLÀ

A partir d'aquest panorama analitzem, doncs, l'estat actual del nostre nucli antic i les expectatives de futur immediat. Això és especialment important a partir d'un esdeveniment de gran importància per a la ciutat: l'exposició *La Llum de les Imatges*, de març a desembre de l'any 2003.

Els darrers anys, arran de l'aplicació de les diferents lleis en defensa del patrimoni, com ara la Llei del Patrimoni Històric Espanyol (1985) i la Llei de Patrimoni Cultural Valencià (1998), tot feia preveure que es frenaria la degradació i l'abandonament del nucli històric i que es posarien les bases per a recuperar-lo. Amb la redacció del Pla Especial del nucli històric, semblava que s'encetava una nova fase en la conservació del patrimoni històric d'Oriola.

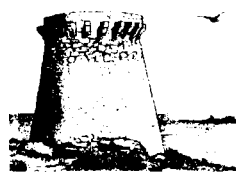
De fet, s'hi van dur a terme algunes restauracions: la del palau del comte de la Granja, del Teatre-Circ o de l'església de Sant Joan de Déu, a l'antic hospital municipal, per esmentar-ne alguns exemples destacats. Tanmateix, les inversions al nucli històric continuen sent encara prou precàries. El Pla esmentat havia nascut amb prou deficiències, començant tot just per la mateixa delimitació del nucli antic, que no inclou zones històriques com el Raval medieval de Sant Joan Baptista. A més, el Pla queda del tot qüestionat en no oferir solucions a la problemàtica de la ciutat històrica o en incomplir les seues directrius. El 1997 aquestes mancances ja eren pregones, com bé ho va reflectir el Consell Valencià de Cultura, en celebrar un plenari a Oriola, en el qual es va exposar la manca d'inversions públiques i l'abandonament de les administracions, la qual cosa havia redundat en la situació vigent del nucli històric.

Els últims cinc anys s'han succeït situacions que subratllen la manca de voluntat de les autoritats per recuperar, de debò, el patrimoni arquitectònic oriolà. Immediatament després de l'entrada en vigor del Pla Especial, començà a restaurar-se una illa de vivendes –la majoria procedents dels segle XVIII– a l'entorn de l'església de Santa Justa, Bé d'Interés Cultural. Ben a prop, es recupera l'antiga configuració de la plaça de la Companyia –actual plaça de les Saleses– i s'hi basteix l'edifici del Col·legi d'Advocats. Amb la sorpresa de tots, però, la corporació municipal decideix d'instal·lar-hi la seu urbana de la Universitat Miguel Hernández i es duu a terme l'enderroc de les vivendes que, no feia gaire, havia restaurat l'Ajuntament.

L'incompliment del Pla Especial es manifesta en diverses actuacions, una d'elles, ben recent. La matinada d'un diumenge i amb el vist-i-plau de les autoritats, s'enderrocà il·legalment el palau dels Ruiz de Vilafranca –bastit cap al 1725, entre les places de la Soledat i la Pia.

Tot just ara es tracta de legalitzar-ho en favor del seu propietari, un important empresari local.

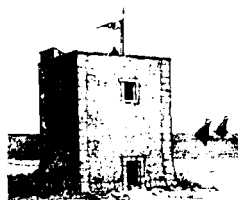
Els últims anys s'ha incrementat el nombre d'intervencions en els edificis del nucli antic, molts d'ells de responsabilitat pública. D'aquestes actuacions ha sorgit una problemàtica nova per a la conservació del patrimoni: la falta de rigor en les restauracions. L'absència d'estudis precisos i meticulosos i l'escàs coneixement de l'arquitectura autòctona ha comportat que les restauracions realitzades a bona part dels immobles, no s'adaptin als trets de l'arquitectura tradicional oriolana. S'ha de dir que, com a conseqüència, es falsifica l'autenticitat d'aquestes mostres del patrimoni arquitectònic, que han estat característiques de la zona durant les diverses fases històriques per les quals ha passat. La falsificació implica la pèrdua de valor de l'obra, ja que les alteracions posen en dubte l'autenticitat general del conjunt. Tot plegat, fa minvar de cara al futur els valors històrics, artístics i arquitectònics, tant de l'immoble com de l'entorn en el qual es troba.

Aquesta absència de rigor ha transformat edificis rehabilitats en híbrids històrics, que poca cosa tenen a veure amb l'aspecte original del nucli urbà. El mal ús del cromatisme de les façanes, la falta d'una carta cromàtica que establezca les diverses tonalitats i colors que es feien servir en l'arquitectura tradicional, la variació de les proporcions i dimensions dels immobles –la majoria, a través de l'agregació de noves plantes–, la substitució de les estructures de fusta per l'alumini, el reemplaçament de les reixes i, de vegades, la transformació de l'estil de les façanes amb criteris poc objectius, lligats al gust personal, han acabat per desvirtuar l'aspecte i, potser també, l'essència del nostre nucli històric. En tenim molts exemples i de tota mena, des de rehabilitacions deplorables, com la del palau Sorzano de Tejada –entre els carrers de la Fira i de l'Àngel–, antiga casa neoclàssica de la família Rebagliato, transformada en un *revival* historicista, de magnituds neoàrabs i andaluses, fins a les falsificacions cromàtiques de la vora del riu.

Un dels principals problemes d'aquesta manca de rigor i de criteri es deu a l'escassetat de documentació històrica que hom fa servir en les intervencions, més encara quan la ciutat d'Oriola posseeix un ric patrimoni documental on es poden localitzar els plànols de façanes de nova planta o reformes que, des del set-cents, han anat dipositant-se a l'Arxiu Municipal. En bona mesura, aquesta documentació podria ajudar a recuperar com cal les característiques dels immobles intervinguts.

En aquesta fórmula s'hauria de donar prioritat al coneixement de l'edifici sobre l'actuació, és a dir, caldria optar per una màxima documentació i una mínima actuació, tal com ho assenyala la Carta de Barcelona en Defensa del Patrimoni Cultural. Però, aquests problemes no se centren només en els immobles i vivendes del centre històric, sinó

que es poden extrapolar als Monuments Nacionals, avui Béns d'Interés Cultural (BIC). Aquests monuments s'han restaurat, amb motiu de la gran exposició de la *Llum de les Imatges*, utilitzant criteris poc ortodoxos pel que fa a la recuperació del patrimoni urbà, que no és més que la finalitat teòrica de l'exposició. L'existència d'altres motivacions de caire polític i la peremptorietat del temps amb el qual s'han dut a terme les intervencions, han acabat per fer malbé i, de vegades, danyar la integritat cultural d'aquests edificis.

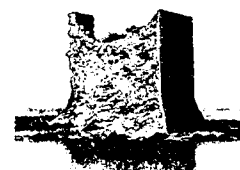
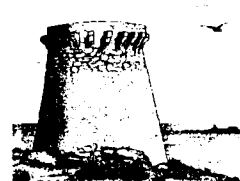
En són un bon exemple les intervencions fetes a l'església de Sant Domènec. S'hi han eliminat paviments de pedra originals i s'hi ha reemplaçat el cancell del segle XVIII per un de cristall. També s'han restaurat les pintures murals, que han repintat totalment i, de vegades, modificat, sense tenir en compte les bases de tota bona restauració. Val a dir el respecte a l'obra, el caràcter reversible de l'actuació i el reconeixement de les intervencions. En alguns casos s'ha perdut informació històrica sobre els monuments intervinguts, com el que s'ha esdevingut a la Catedral amb el segellat de formigó de les criptes trobades al subsòl, mesura que ha comportat que no es feren les tasques arqueològiques corresponents. Això, no és més que una petita mostra del que ha estat l'exposició *La Llum de les Imatges* per al patrimoni històric i artístic d'Oriola.

Els darrers anys, els projectes de nova construcció a la zona antiga de la ciutat han destacat per la seua manca de sensibilitat històrica i artística. Així han sorgit edificis poc harmònics amb el medi que els envolta, es tracta d'edificacions que pertanyen a tipus arquitectònics actuals i que, per tant, no tenen res a veure amb els tradicionals de la ciutat i sí amb els nous models arquitectònics globalitzadors. Com a exemple, podem esmentar de la construcció de la seu de la Fundació Miguel Hernández, al carrer d'Amunt, junt al col·legi de Sant Domènec, joia monumental i arquitectònica del País Valencià i del conjunt de territoris de l'est peninsular. La seu de la Fundació es va bastir amb les directrius més avantguardistes de l'actualitat, sense tenir en compte l'entorn històric en el qual se situa, que no és cap altre que el d'un Bé d'Interés Cultural.

La utilització d'un mobiliari urbà adaptat a l'entorn històric, tot i que sembla un detall menor, és imprescindible. Fer servir models i dissenys antics de fanals, bancs i fonts pot ambientar el trànsit dels ciutadans pel centre històric. A Oriola, però, es produeixen distorsions tan importants i perjudicials per a la percepció de l'entorn històric com, per exemple, els voltants del col·legi de Sant Domènec. En aquest indret, l'agregació d'elements moderns discordants amb la zona històrica on es troba, res o ben poc té a veure amb polítiques de conservació i recuperació dels nuclis urbans antics, i sí molt amb d'altres polítiques, orientades a la renovació urbanística.

3. CONCLUSIONS FINALS I PROPOSTES PER A LA RECUPERACIÓ DEL NUCLI HISTÒRIC D'ORIOLA

L'estat alarmant del nucli històric d'Oriola a hores d'ara reclama l'adopció de mesures i solucions als seus problemes, si de debò es pretén recuperar el patrimoni arquitectònic de la ciutat. Des del nostre punt de vista, creiem indispensable fomentar la conscienciació ciutadana sobre la importància i el valor cultural del patrimoni monumental d'Oriola, ja que en realitat, els ciutadans en són els veritables destinataris. Cal engegar programes específics que fomenten entre els escolars el coneixement i la valoració del seu patrimoni, per tal que aprenguen a respectar-lo i cuidar-lo.

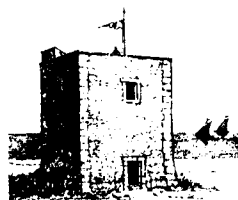
La riquesa monumental, encara prou desconeguda, d'aquesta ciutat valenciana ha de ser objecte d'estudi i divulgació per part de les institucions, sobretot de les regionals, amb l'objectiu de ressaltar la valencianitat d'Oriola entre els seus habitants i entre la resta de les comarques del nostre territori. La freqüència de símbols valencians als seus monuments –com ara la presència de les quatre barres– o l'existència de celebracions tan semblants a la de la senyera a València, com és la que es fa el dia de la conquesta, haurien de fomentar el coneixement de la història d'aquesta ciutat arreu de la Comunitat Valenciana.

En el terreny polític, cal una implicació directa i una voluntat més gran de les administracions local i autonòmica respecte a la recuperació del patrimoni residencial. Això suposaria augmentar l'ajuda als propietaris, crèdits a fons perdut, subvencions per a restaurar façanes o crèdits a un interès baix. També cal invertir en la restauració de les obres arquitectòniques més monumentals. Aquestes obres, al capdavant, reuneixen una riquesa artística i històrica més gran que qualsevol altra peça patrimonial de la ciutat.

Cal implicar la iniciativa privada en la recuperació del nucli antic, a través d'incentius que fomenten aquesta participació quan han de restaurar vivendes, locals comercials i immobles.

Per tal d'evitar les falsificacions històriques, l'administració hauria de fomentar els estudis relacionats amb el coneixement i l'evolució de l'arquitectura tradicional. Això faria possible aplicar-ne els resultats a les intervencions que es realitzaren al nucli històric, sempre sota la supervisió dels tècnics competents.

Un dels problemes més importants del nucli antic d'Oriola és la degradació social dels seus barris en sorgir-hi focus marginals que creen la sensació de perill i inseguretat. Per tal de revitalitzar la zona històrica i acabar amb aquests problemes, cal establir polítiques de foment del perfil demogràfic dels veïns d'aquestes àrees –la majoria de les vegades gent d'edat avançada–, que activen la inserció de famílies joves, que

puguen recuperar vivendes i, per damunt de tot, donar vitalitat al centre antic. Perquè això siga efectiu, però, l'administració ha d'estimular els habitants amb projectes de rehabilitació seriosos, incentius econòmics a la compra de la vivenda i dotació d'infraestructures comercials, d'esplai o infantils, que hi puguem atreure la població.

Això significa que el nucli històric ha de recuperar funcionalitat: sortosament, a Oriola no ha perdut del tot les seues funcions administratives. N'és una bona prova la pervivència de l'Ajuntament i els jutjats a la zona. Amb tot, és important revitalitzar la funció artesanal, mitjançant la instal·lació de menuts tallers artesanals (ferrers, fusters, picapedrers...) que són imprescindibles per recuperar el patrimoni, a més d'esdevenir una possible demanda d'ocupació juvenívola i, d'aquesta manera, contribuir a perpetuar oficis tradicionals.

La funció comercial, instal·lada en l'actualitat al carrer Major, hauria de tornar a l'esplendor d'abans. Per això, l'administració local hauria de contribuir amb exempcions tributàries, crèdits a baix interès i a fons perdut.

A hores d'ara, el turisme cultural ha esdevingut un fenomen social de primer ordre, l'arribada de turistes a les ciutats històriques a la recerca d'una oferta distinta i, sobretot, amb personalitat pròpia, podria reportar beneficis a l'administració i compensaria les inversions realitzades al nucli històric. Per això, la ciutat històrica ha d'oferir un ambient acollidor i distintiu, capaç de mostrar els senyals d'identitat del poble i de ser-ne un resum de la història. En aquest sentit, l'hoteleria pot fer un paper clau, a l'hora de revitalitzar els nuclis històrics. Tanmateix, per a assolir aquests objectius cal controlar l'aspecte i l'oferta d'aquests establiments amb ordenances municipals que facen possible aquest ambient tradicional de ciutat mediterrània, que mira de buscar aquest tipus de turisme.

Cal recordar, en resum, que el patrimoni és un llegat cultural que hem rebut dels nostres avantpassats i que hem de transmetre, en el millor estat possible, a les generacions futures com a símbol de la identitat dels pobles. Aquesta ha de ser la principal motivació, com a deure moral a l'hora de recuperar el nostre patrimoni.

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES

- CANALES MARTÍNEZ, G., «Proceso de formación urbana de Orihuela (Alicante)», *Investigaciones Geográficas*, 10, 1992.
- «Territorio y urbanismo en el Bajo Segura», *Alquibla*, 5, 1995.
- «Condicionantes físicos y culturales de Orihuela según Julio de Vargas (siglo XIX)», *Alquibla*, 6, 2000.
- CECILIA ESPINOSA, M., «Arquitectura y Urbanismo en Orihuela 1875-1900», *Alquibla*, 8, 2003.

- COLEGIO OFICIAL DE ARQUITECTOS, *Guía provisional de arquitectura de Orihuela*, Alacant, 1978.
- CONSELL VALENCIÀ DE CULTURA, *Informe sobre el patrimoni monumental d'Oriola*, València, 1997.
- DIZ ARDID, E.-ALEDO SARABIA, J., *Orihuela, un patrimonio arquitectónico rural y urbano en peligro / Oriola, un patrimoni arquitectònic rural i urbà en perill*, Institut de Cultura «Juan Gil-Albert», Alacant, 1990.
- ESPI VALDES, A., *Historia de la provincia de Alicante*, V (Edad contemporánea, siglo XIX), Editorial Mediterráneo, Murcia, 1985.
- GISBERT Y BALLESTEROS, E., *Historia de Orihuela*, III (ed. facsímil), València, 1989.
- HERNANDO, J.: *Historia de la arquitectura en España (1770 – 1900)*, Cátedra, Madrid.
- MILLÁN GARCÍA-VARELA, J., *Del esplendor estamental a la burguesía provinciana*, Conferència pronunciada en la Càtedra Loazes de la Universitat d'Alacant, Oriola, 2003.
- RUÍZ ÀNGEL, G.-CECILIA ESPINOSA, M., «1862. La construcción del Paseo Nuevo de Orihuela», *Revista de Moros y Cristianos*, Oriola, 2002.
- «El Palacio Ruiz de Villafranca», *Revista de Moros y Cristianos*, Oriola, 2002.
- SÁNCHEZ PORTAS, J., *La destrucción-conservación del Patrimonio de Orihuela durante el siglo XX*, Conferència pronunciada en la Càtedra Loazes de la Universitat d'Alacant, Oriola, 2001.
- SANSANO, J., *Orihuela: historia-geografía- arte y folklore de su partido judicial*, Oriola, 1954.
- VARELA BOTELLA, S., *Arquitectura de la provincia de Alicante*, Institut de Cultura «Juan Gil- Albert», Alacant, 1986.
- VILAR, J. B., *Orihuela una ciudad valenciana en la España Moderna*, Patronat «Angel García Rogel», Oriola, 1981.
- *Orihuela Contemporánea*, V, Patronat «Angel García Rogel», Oriola, 1982.

